

CAPITOLUL I

Preambul. Considerații privind importanța cercetării etapele metodologice și metodele concrete, utilizate în susținerea demersului

Secțiunea I

Explicații preliminare privind tema aleasă și sfera domeniului cercetării. Caracterul lucrării: între monografie și lucrare de tip panoramic

§1.1. Tema de cercetare a prezentei lucrări o constituie „Accesul la justiție în procesul civil”, fiind urmărite, cu precădere, exigențele procesuale referitoare la reprezentarea părților în proces, la parcurgerea procedurilor nejurisdicționale prealabile sesizării instanței de judecată și la timbrarea cererilor adresate justiției.

Observarea și evaluarea dreptului de acces este, așadar, realizată prin raportare la acele reglementări care, în anumite circumstanțe, pot constitui obstacole în calea accesului la justiție, ca element al dreptului la un proces echitabil, astfel cum este garantat atât în art. 6 par. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului, cât și în art. 21 din Legea noastră fundamentală și consacrat ca principiu fundamental al procesului civil la art. 6 C. pr. civ. După cum vom arăta în cuprinsul lucrării, sunt relevante acele obstacole care nu se înscriu în marja de apreciere recunoscută statelor, respectiv în sfera considerentelor care justifică o intruziune „acceptabilă” în dreptul de acces al justițiabililor. Așa fiind, obiectivul demersului nostru nu este limitat la prezentarea noțiunilor abstracte de „acces la justiție”, „proces echitabil”, „marjă de apreciere” sau „drept de ingerință” al statului, ci constă inclusiv în identificarea limitelor de la care respectiva ingerință depășește justificarea ocrotirii interesului public și conduce la atingerea a „înseși substanței” dreptului de acces recunoscut individului (justițiabilului).

Determinantă pentru alegerea temei de cercetare a fost observația potrivit căreia conținutul dreptului de acces la justiție, ca element garantat al celui la un proces echitabil, este caracterizat printr-o dinamică permanentă, indusă de:

a) *diferențele de reglementare, constatate în chiar cuprinsul Convenției europene a drepturilor omului*: în acest sens, am reținut că, spre deosebire de prevederile articolelor nr. 8-11 ale Convenției, în care sunt consacrate alte categorii de drepturi fundamentale ale omului (dreptul la respectarea vieții private și de familie, libertatea de gândire, de conștiință și de religie, libertatea de exprimare, libertatea de întrunire și de asociere), art. 6 nu indică în mod expres condițiile ce trebuie îndeplinite pentru ca ingerința statală în legătură cu dreptul de acces să fie una justificată, pentru ca

interesul public să prevaleze înaintea celui particular. În acest context, determinarea condițiilor a fost asigurată în practica CEDO, de unde consacrară și utilizarea termenului de „criterii Ashingdane”, asupra căruia vom reveni cu explicații în §2.1. a prezentului capitol și în §2.5. a Capitolului al VI-lea.

b) *modificarea permanentă a realităților sociale și economice ale fiecărei societăți*, fenomen care a impus și continuă să impună ca atât sfera dreptului de acces la justiție – element al celui la un proces echitabil –, cât și garanțiile pe care statele trebuie să le asigure cetățenilor lor în legătură cu exercitarea efectivă a respectivelor drepturi să fie reevaluate și adaptate în mod continuu în practica instanței de la Strasbourg (spre exemplificare, această jurisprudență a determinat evoluția condițiilor referitoare la acordarea ajutorului public judiciar în materie civilă), astfel cum s-a observat în literatura de specialitate¹.

În acest context, este evidentă necesitatea urmăririi și a actualizării permanente, în conformitate cu jurisprudența Curții, inclusiv a legislației interne, astfel încât statul să asigure garanții efective în privința exercitării dreptului de acces, îndeplinindu-și pe această cale obligațiile pozitive ce îi revin (*e.g.*, prin eficientizarea sistemului de ajutor judiciar sau reglementarea unor proceduri judiciare simplificate etc.).

§1.2. În ceea ce privește sfera domeniului de cercetare, lucrarea are natură interdisciplinară, îmbinând studiul elementelor de drept procesual civil cu cele ale materiei drepturilor omului, ale dreptului constituțional, dreptului civil material și administrativ.

§1.3. Tipul manuscrisului (caracterul lucrării): la debutul etapei documentării urmăream realizarea unei monografii. Doream să tratăm subiectul ales până la epuizare, ca o înfirmare a corolarului „prima tentativă a studentului este aceea de a face o teză care să vorbească de multe lucruri”².

Pe parcursul demersului de cercetare am constatat însă că specificul materiei, la care se însumează și cel al obiectului cercetării, fac imposibilă realizarea unei monografii pure.

Cu toate acestea, nu împărtășim aprecierea potrivit căreia prezenta lucrare se înscrie în categoria cvasi-monografiilor, având în vedere că nerealizarea unei monografii propriu-zise nu s-a datorat voinței autorului, ci a constituit o imposibilitate obiectivă, determinată de împrejurările pe care le explicăm în cele ce urmează.

Chiar dacă tema specifică abordată conduce în mod inevitabil la problematica ingerinței statului în dreptul de acces la justiție, constatată prin deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului și ale instanței naționale de contencios constituțional, materiale suficiente pentru realizarea unei monografii, autorul nu are cum să ignore

¹ În acest sens, a se vedea concluziile doctrinare exprimate în lucrările indicate la p. 21, nota de subsol nr. 1.

² U. Eco, *Cum se face o teză de licență. Disciplinele umaniste* (traducere de G. Popescu), Ed. Pontica, Constanța, 2000, p. 17.

beneficiile cercetării panoramice, aptă să surprindă caracteristicile și esența tuturor acelor situații premise în care greșita legiferare ori defectuoasa aplicare a normelor procesuale naționale poate contribui la sus-menționata încălcare.

Conceptul de „liber acces” nu poate fi explicat decât integrat în panorama instituțiilor și normelor procesuale în funcție de care este evaluată respectarea respectivei garanții a justițiabilului în ordinea juridică națională. Așadar, nucleul monografic al lucrării nu poate fi construit decât pe fundamentul sferei „panoramice”, a noțiunilor juridice și a reglementărilor în materie.

Pornind de la aceste considerente, realizarea lucrării a necesitat parcurgerea unei „infiniteți de lecturi”, în sensul studierii, pe cât posibil, a tuturor materialelor apărute în literatura de specialitate, în legătură cu elementele ce constituie obiectul cercetării panoramice. Pe de altă parte, fixarea unui obiectiv monografic a contribuit la concentrarea autorului strict asupra domeniului de interes, i-a relevat acestuia ce anume „să controleze” și ce „să ignore”¹.

Așa fiind, constatăm faptul că lucrarea de față are o natură mixtă, constituind o „monografie-panoramică”. Necesitatea adoptării acestei structuri a fost evidentă încă din etapa cercetării și a constituit unica modalitate prin care putea fi asigurată atingerea obiectivului urmărit de autor.

Soluția nu diminuează gradul de utilitate al tezei. Dimpotrivă, este păstrat obiectivul cercetării asupra ipotezei imaginare ce constituie nucleul monografiei (în esență, stabilirea limitelor până la care intervenția statului este acceptabilă, în sensul garanțării liberului acces la justiție și eventualele piedici în calea exercitării acestuia), însă este precedat de o sferă suficientă de informații concretizate în panoramarea acelor condiții procesuale, referitoare la sesizarea instanței și reprezentarea părților în procesul civil, cu potențial de a determina o restrângere a dreptului de acces.

Această aserțiune este întărită și de abordarea autorului, care se mărginește la prezentarea succintă a respectivelor condiții. *Exempli gratia*, în al doilea titlu, sunt prezentate în mod sintetic aspecte generale privind „părțile în procesul civil”, fără însă a fi aprofundată, până la epuizarea subiectului, cercetarea asupra condițiilor pentru dobândirea calității de parte în proces, respectiv condițiile de exercițiu ale acțiunii. Un asemenea demers ar fi deturnat autorul de la atingerea obiectivului urmărit: realizarea unei prezentări generale, cu determinarea sferei persoanelor care participă la proces și cărora le sunt garantate drepturile protejate de art. 6 par. 1 din Convenție.

În mod paradoxal, tocmai realizarea secțiunii „panoramice”, cu observarea tuturor elementelor legate de reglementarea, definirea, structura, categoriile și condițiile regulilor procesuale mai sus indicate, a asigurat identificarea și propunerea de soluții legislative în scopul îmbunătățirii normelor naționale, pentru a clarifica chestiunile interpretative și a defini în mod neechivoc care sunt și cum pot fi îndeplinite obligațiile pozitive ce incumbă statului în scopul asigurării efectivității dreptului de acces.

Dacă cercetarea ar fi fost restrânsă numai la realizarea unei monografii vizând controlul de legalitate exercitat de instanța națională de contencios constituțional și

---

¹ *Ibidem*, pp. 17-21, a se vedea considerentele referitoare la geneza, caracterul pragmatic și importanța cercetării decelate printr-o teza de tip monografie-panoramică.

de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, rezultatul l-ar fi constituit exclusiv identificarea neajunsurilor reținute în jurisprudența forurilor amintite în legătură cu dispozițiile legii naționale ori cu neîndeplinirea obligațiilor pozitive ale statului, fără însă a identifica și, respectiv, a formula remedii legislative argumentate.

Sunt utilizate, astfel, toate procedeele și instrumentele de cercetare proprii tehnicii juridice, cu urmărirea realizării unei prezentări complete, a stabilirii unei punți între știința dreptului, reprezentată de conceptele abstracte (teoria dreptului, prevederile actelor normative ce reglementează materia) și artele juridice (realitatea practică a punerii în aplicare a normei naționale, cu observarea criticilor reținute în jurisprudența CEDO și a Curții Constituționale, dar și cu identificarea și motivarea unor soluții)¹.

Concluzionând, caracterul tezei, de monografie-panoramică, se grefează pe însuși fundamentul științei dreptului (este specific cercetării juridice), întrucât respectă cronologia:

- a) identificarea „elementului culminant de teorie” (fundamentul teoretic, constând în observarea noțiunilor, a naturii juridice, a clasificărilor instituțiilor de drept); și
- b) o trecere de la cele dintâi către „tehnică și practică, elemente mai puțin teoretice, care trec prin ceea ce s-ar putea numi – în general – preocuparea de metodă”².

S-a reținut în doctrina franceză³ că metoda juridică nu poate fi limitată la etapa „analizei de text” (obiectivul fiind observarea contextului istoric și social în care a apărut legea, dar și stabilirea înțeleșului acesteia), ci implică, în mod necesar, și o etapă „cazuistică” ce nu poate fi realizată în lipsa unei observații sociologice, care vizează cadrul realităților sociale în care este aplicată respectiva normă.

Secțiunea a II-a **Importanța cercetării. Obiectivele autorului**

§2.1. Importanța cercetării

Tema lucrării prezintă deosebită importanță teoretică și practică, dat fiind numărul semnificativ de cauze în care România a fost condamnată de Curtea de la Strasbourg pentru încălcări ale dispozițiilor art. 6 par. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului. Importanța drepturilor garantate prin acest text este confirmată și prin preluarea legiferării la art. 21 din Legea noastră fundamentală.

---

¹ Pentru definirea noțiunilor de „tehnică juridică”, „știință a dreptului” și „arte juridice” și relevarea corelațiilor dintre acestea, a se vedea M.I. Manolescu, *Știința dreptului și artele juridice*, Ed. Continent XXI, București, 1993, pp. 24-28.

² *Ibidem*, p. 27.

³ Ch. Eisenmann, *Quelques problèmes de méthodologie des définitions et des classifications en science juridique*, *Archives de philosophie du droit*, Sirey, 1966, p. 25, *apud* N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 15.

Pornindu-se de la constatarea¹ potrivit căreia majoritatea sesizărilor adresate Curții de la Strasbourg în legătură cu încălcarea dispozițiilor Convenției vizează încălcări aduse dreptului la un proces echitabil, *lato sensu*, iar, dintre acestea, cea mai mare pondere o au criticile vizând încălcarea dreptului de acces la justiție, componentă a celui dintâi, apare ca evidentă necesitatea studierii acelor norme naționale care, din cauza reglementării incomplete, defectuoase sau interpretabile, fie conduc la nesocotirea drepturilor garantate de art. 6 par. 1 sus-menționat, fie sunt susceptibile să alimenteze pretexte privind presupusa încălcare a acestora.

De altfel, și în literatura de specialitate s-a observat² că în cele mai multe împrejurări, respectivele prevederi naționale constituie, mai degrabă, „aparente obstacole legale, în amonte la exercitarea dreptului de acces la justiție”.

Este vorba despre acele norme care reglementează anumite obligații în sarcina părților în procesul civil (cum sunt: obligația achitării taxelor judiciare de timbru sau obligația parcurgerii unor proceduri nejudiciare prealabile sesizării instanței de judecată) ori care instituie reguli privitoare la obligativitatea reprezentării aceluiași părți exclusiv prin intermediul unor profesioniști ai dreptului.

Astfel cum vom arăta în cuprinsul lucrării, toate aceste exigențe legale (instituite prin dispozițiile Codului de procedură civilă, dar și ale altor acte normative) se înscriu, de cele mai multe ori, în „marja de apreciere” a statelor, creație pretoriană a Curții de la Strasbourg (găsindu-și izvorul, așadar, tot în practica CEDO, ca și conținutul sferei drepturilor individuale, ce îl compun pe acela la un „proces echitabil”).

Respectiva „marjă de apreciere” reprezintă expresia suveranității statelor, în temeiul căreia acestea sunt îndreptățite să aleagă singure mijloacele și procedeele prin care asigură respectarea drepturilor garantate de Convenție.

Desigur, nici marja de apreciere nu este absolută, ci se subordonează condiției întrunirii cumulative a unor criterii [„criteriile Ashingdane” (astfel cum sunt cunoscute în literatura de specialitate), reținute în practica CEDO³ și care vor fi prezentate în mod detaliat în cuprinsul lucrării].

Există însă și situații în care fie modul defectuos de reglementare a normelor interne, fie interpretarea și aplicarea eronată a acestora sunt incompatibile cu cerințele asigurării dreptului la un proces echitabil. Aceste sincope în aplicarea prevederilor constituționale și ale Convenției sunt determinate tocmai de neclaritatea normelor interne ori de modul abuziv în care statul membru înțelege să își exercite prerogativa de suveranitate.

Pentru toate aceste considerente este esențială determinarea limitei de la care ingerința statului, concretizată în măsurile dispuse în virtutea exercitării marjei de apreciere, încetează să mai reprezinte doar un obstacol aparent, și devin veritabile

---

¹ C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 360.

² I. Deleanu, *Drepturile fundamentale ale părților în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 137.

³ Jurisprudență CEDO, cauza *Ashingdane c. Regatului Unit* (8225/78), material accesat online la 18 octombrie 2017, la adresa: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57425"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

încălcări ale dreptului de acces la justiție, astfel încât se aduce atingere înseși substanței acestuia.

Aceste încălcări pot fi prevenite, în marea lor majoritate, în situația în care sunt observate și corectate acele prevederi legale care sunt de natură să conducă la încălcarea dreptului de acces ori se identifică situațiile practice și relațiile sociale neacoperite de dispozițiile normei. Respectivul informații pot fi obținute prin plasarea studiului juridic în contextul social actual, de unde și importanța deosebită a utilizării metodei sociologice în cercetare, după cum vom arăta mai jos.

§2.2. În acest context social și juridic, obiectivele urmărite de autor au constat în:

A. realizarea unei analize complexe a normelor procesuale care vizează condițiile pentru asigurarea reprezentării părților în procesul civil și cerințele referitoare la achitarea taxelor judiciare de timbru, precum și la parcurgerea procedurilor (nejudiciare) prealabile înaintea sesizării instanței de judecată. Această activitate implică utilizarea mai multor metode de cercetare, astfel cum vom detalia în cele ce urmează;

B. trecerea în revistă a definițiilor instituțiilor de drept vizate și a caracteristicilor acestora, astfel cum au fost identificate în literatura de specialitate și în jurisprudență, dar și concluzii și critici proprii;

C. depășirea limitelor unei cercetări fundamentale, astfel că autorul nu se limitează la un demers pur teoretic, ci urmărește identificarea și fundamentarea unor ipoteze noi, ce se vor materializa în soluții originale, al căror obiectiv constă în finalitatea practică, a legiferării de măsuri eficiente în domeniu.

Astfel, prin observarea reglementării (atât în evoluția sa istorică, cât și prin compararea cu prevederile corespondente din alte sisteme de drept), dar și a concluziilor doctrinare și a motivărilor reținute în jurisprudență, s-a urmărit identificarea soluțiilor legislative optime care, aplicate, să reducă la minimum posibilitatea obstaculării dreptului de acces la justiție.

Constatăm că obiectivele sus-menționate sunt proprii cercetării științifice aplicative¹.

Ulterior documentării, am observat că lucrarea de față nu poate constitui, în integralitatea sa, un studiu exhaustiv, datorită mai multor considerente:

I. Întrucât domeniul de studiu este extrem de generos, cu implicații teoretice și practice încă nedescoperite, dat fiind că sfera garanțiilor care alcătuiesc dreptul la un proces echitabil este permanent redefinită în practica CEDO, în funcție de realitățile obiective la care norma trebuie să fie adaptată.

---

¹ Pentru principala clasificare a categoriilor de cercetare științifică, a se vedea T. Butoi, *Metodologia cercetării juridice (note de curs)*, material accesat online la data de 18 octombrie 2017, la adresa: <http://studentladrept.blogspot.ro/2009/01/tudorel-butoi-metodologia-cercetarii.html>.